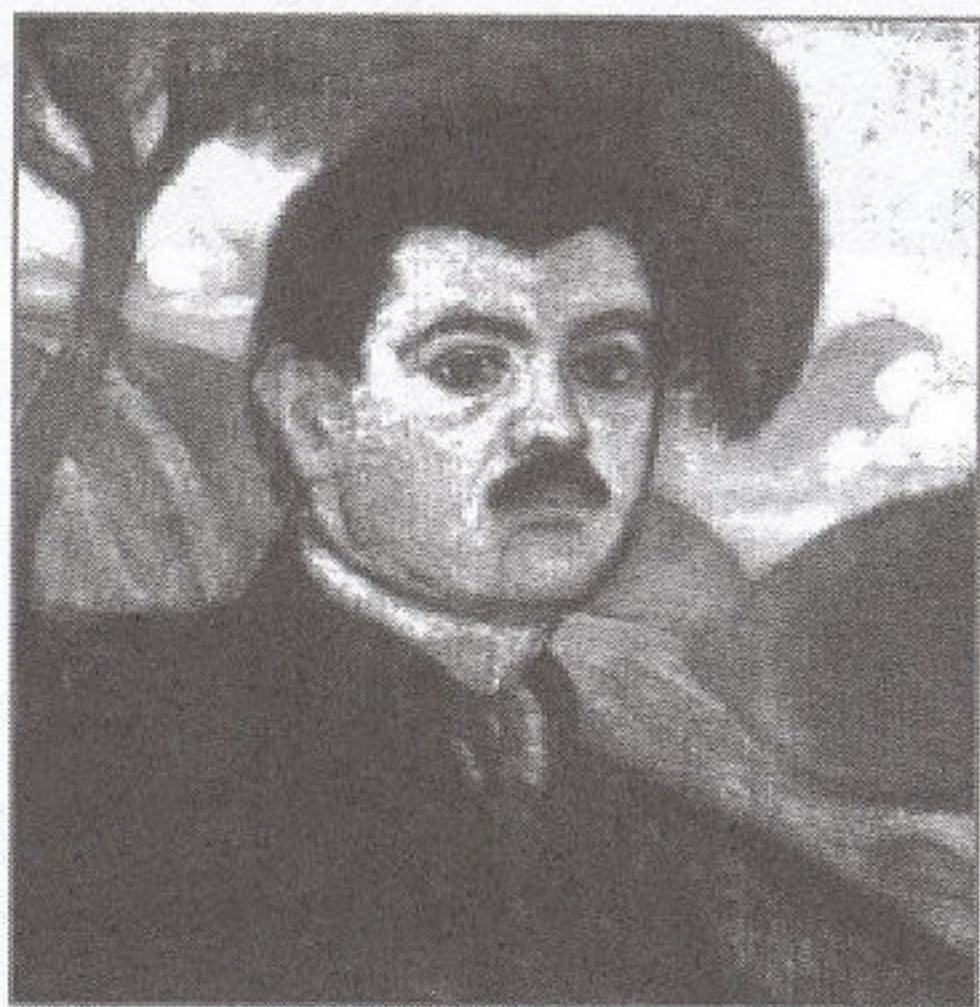

VAN-E LÉTJOGOSULTSÁGA EGY DEBRECENI MŰVÉSZTELEPNEK?

Sőregi János 1928-as cikke a Boromisza Tibor által
megálmodott Hortobágyi Kolónia kilátásairól

A Hortobágyi Nemzetközi Művésztelep gyökereire utalva, gyakran idéztük mostanában (cikkekben, tanulmányban, művésztelepi megnyitókban, csoportkiállítások ajánlásában egyaránt) Sz. Kürti Katalin művészettörténész két világháború közötti képzőművészeti életünket bemutató tanulmányának egyik mondatát. A kortárs tendenciák követése mellett a mai művésztelep önmeghatározásában is középponti jelentése van ugyanis annak az elképzelésnek, hogy „Keletről kell kezdeni a magyar művészet megújítását, nem Nyugatról, s a Hortobágy a maga régiségével, romlatlanságával alkalmas is kiinduló pontnak”.

Boromisza Tibor önarcképe

Az 1927 őszen Debrecenben megjelenő Boromisza Tibor festőművész

nagyszabású tervét, mely szerint a Hortobágyon kell létrehozni a Debreceni Művésztelepet, Sőregi János népszerűsítette a sajtóban. Sőregi (a Déri Múzeum későbbi igazgatója) hosszabb tanulmányt szentelt a kérdésnek, fejtegetéseit *Van-e létjogosultsága egy debreceni művésztelepnek?* címmel közölte a *Debreczen* hasábjain, a lap 1928. július 24-i számában.

Kapálók – Boromisza Tibor festménye

Ekkor kezdődött meg a munka a Hortobágyi Kolónián, s Boromisza terve mellé Káplár Miklós és Maghy Zoltán festőművészek azonnal oda is szegődtek. Sőregi fejtegetéseit azzal kezdte, hogy Boromisza Tibornak az a meggyőződése, hogy egy, a Nagy-Hortobágyon működő debreceni festőiskolával túl lehetne szárnyalni Nagybánya egykori európai hírnevét – „csak a magyar faj őserő szellemében érhető el a magyar művészet

világsikere”. Módom nyílt arra, hogy elolvassam az eredeti közlést, a cikket alább ismertetem.

Boromisza Tibor: Varjak

„...csonka hazánknak két pontja van, hol a vizek habjaiban és a mezők rögeiben, napsugárban és csillagfényben fajiságunknak, ősi lelkületünknek, nyílt, őszinte magyar arcunknak, minden más nyugati nációtól és eszméktől idegen, eredeti sajátosságunknak ősi képe tisztán tükröződik, s ez a két pont: a Balaton és a Nagy Hortobágy. Amazt nevezhetjük átvitt értelemben a magyar lélek tükreinek, emezt a magyar nép arculatának” – kezdte Sőregi annak az elképzelésnek az ismertetését, mely szerint a földrajzi környezet és a nemzeti jelleg szoros összefüggésben áll egymással. Szinte lírai lendülettel írta le a hortobágyi karaktert, felfedezve benne történelmi ősmúltunkat. „Ismeretes, hogy a néplélek a kulturális fejlődés felfelé menő fokozataiban eredeti, ősi karakterét lényegében mindig megtartja, és csak akkor nyilvánul meg idők múlásával eredeti tisztaságában és jellegében, ha a természeti viszonyok ősfoglalkozásának üzését lehetővé teszik, s ezáltal szellemét az ősi környezet

által beleoltott alapjellemekek ösztön-szerű megnyilatkozására készítetik.” Mérhetetlen szellemi kincsnek vélte, hogy a Nagy-Hortobágy – jórészt területileg is, illetve – mint fogalom Debrecen nevéhez fűződik.

(Érdeemes itt talán arra is utalnunk, bár ennek ismertetése külön cikket érdemelne, hogy Móricz Zsigmond nem egy riportjában, úti jegyzetében szintén Debrecen jelölte meg ama helyként, ahol a törzsgyökeres magyar faj jellegzetességei a legjobban megnyilvánulnak.)

Sőregi szerint egy kis országban, ahol szellemi területen is mindent a fővárosba tömörített a centralizációs elv, egy vidéki városnak egyenesen becsületbeli kötelessége, hogy „a magyar művészetnek a magyar őserő szellemében való felvirágzását, újjászületését, és ebben a szellemben európai nivóra való emelését a kezébe ragadja!”

Boromisza Tibor: Tavaszi eső

Példát kínál ehhez Nagybánya esete: az ott virágzó szabad festőiskola (míg az állam a kezét rá nem tette) európai hírnévre tett szert. A kérdés csupán az, hogy lehetséges-e Debrecenben egy szabad festőiskolát felál-

lítani, van-e itt annak létjogosultsága, jövője, van-e kilátás arra, hogy Debrecen neve túlszárnyalja ebben a tekintetben Nagybányáét.

- A legfontosabb feltétel, a természeti adottság nem kérdéses (ráadásul a Hortobágyhoz hozzá lehet számítani a Nagyerdő tölgyeseit is), és nyugodtan állítható, hogy „sehol ez országban a magyar művész nem érezheti jobban a magyar földből és égből titokzatosan kiáramló ősi szellemünk lüktetését, mint itt nálunk, kint a Nagy Hortobágyon, a lelki nyíltság, őszinteség és örök szabadság e jelképes hazájában”.

De ugyanilyen fontos az is, hogy van-e vállalkozó szellem, aki egy ilyen iskola irányítására képes. Erre a nem sokkal korábban Debrecenbe érkezett Boromisza Tibort alkalmasnak találta. Sőregi kiforrott, nagy tudású, hatalmas fantáziájú művésznek nevezte őt, akinek már negyed százados festői múltja van.

Az 1880-ban Bácsalmáson született festő katonatiszti pályáját feladva, 1903-ban Ferenczynél kezdett festé-

szeti tanulmányokat, s azokat Rómában (1904), Párizsban (1905), Münchenben (1906) folytatta. A Nagybányai Művésztelepen saját csoportja volt, 1908-ban részt vett a balatoni festőtelep alapításában. Az 1920-as évek első felében buddhista szerzetesként élt a Margitszigeten, a nyüzsgő élettől való elvonuláshoz jól illett a Hortobágyra való kitelepedés is, ahol a pásztorok életét ugyanúgy tanulmányozhatta és festhette, mint a természet és az ember metaforikus kapcsolatát. Művészeti írói tevékenysége szintén ismert – több lap munkatársaként működött, 1913-ban megalapította az *Eke* című folyóiratot. Számos kiállítást rendezett az ország különböző nagyvárosaiban, 1948-ban pedig Budapesten, a Művész Galériában. Szentendrén telepedett le, ott is halt meg. Műveit a Magyar Nemzeti Galéria (*Csikós számadó, Juhász számadó, Kucsmás férfi, Anya gyermekével*) és a debreceni Déri Múzeum őrzi, s egyre többször felbukkannak festményei az aukciókon is.

Boromisza
Tibor:
Varsázók

Tersánszky Józsi Jenő, a *Nyugat* 1930. évi első számában mint „a magyar Hortobágy festőjéről” írt recenziót Boromisza Tiborról. Úgy fogalmazott, hogy a palánta most jutott megfelelő talajba. Hiszen Boromisza nem Párizs vagy München „gyárfüstös, ideges, zaklatott atmoszférájának, nem Nagybánya idillikus, olaszos legének az embere, [hanem] a végtelen puszta, szilaj rohanás mozdulatainak, tékozló fénynek, süvöltő szélvésznek érzője”.

Fakó őszeleji nap – Boromisza Tibor jellemző hortobágyi olajképe
Különleges feszültséget ért el a festő azzal a kompozíciós megoldással, hogy a horizontra szinte ránehézkednek a felhők; gyakran szokatlan a kijelölt perspektíva helye; s az „alacsony röptű szabadság” helyzetében a föld történéseinek allegorikus tükörképe az ég

Hevesy Iván is a *Nyugat*-ba írt kritikát kiállításáról (1924-ben), amelyben a munkaábrázolásokat emelte ki, arra is utalva, hogy a realizmust nem keverik absztrakciók (talán a magyar

Fauves-ok, a „neósok” stílusára utalt, akik közé Boromisza is tartozott), s nála a külső mozgást mindig erős érzelmi hevületek fokozzák.

Sőregi elragadtatott jellemzéséből érdemes tovább idézni: „eredeti őstehetség, ki értelmét keresi Kelet misztikumával átítatott fantáziával és lélekkel. A puszták ősfia, ki az égő napfényt imádja, színeire hasogatja, és tüzes sugarakkal földet, vizet, húst, vért, csontot, fát, levegőt, mindent keresztülvilágít, kutatva a rejtett szépségeket, melyeknek gyönyörű harmóniáját a Természet ihletésében tobzódó színeinek ölébe meríti...”

Néhány nap múlva Boromisza Tibor a Hortobágyra költözik, nem szabad őt egyedül hagyni, a városnak is figyelnie, ügyelnie kell rá, hangsúlyozta Sőregi. Azóta már tudjuk, a város

nem igen foglalkozott vele. Hajdúböszörményből talált társakra Maghy Zoltán és Káplár Miklós személyében. Az általa létrehozott kis festőkolónia 1931-ig működött, maradandó nyomot hagyva nemcsak Boromisza művészi pályájának alakulásában, hanem meghatározó volt Maghy Zoltán és Káplár számára is. A szellemi örökségre a Hortobágyi Nemzetközi Művésztelep talált rá, s a művésztelep máig a Boromisza-féle elvek nyomán határozza meg önmagát, művészeti nivódíját pedig szintén Boromisza Tiborról nevezte el.